

לאכול את העוגה ולהשאיר אותה שלמה? על האפשרות לסיום הליך פלילי בהסדר טיעון ללא הודאה באשמה

בלוג

הסנגורים שביניכם בוודאי נתקלו בתרחיש הבא - למדתם את חומר הראיות ואתם סבורים שניתן יהיה להשיג את התוצאה המיטבית ביותר עבור הלקוח בדרך של הסדר טיעון שיגדר את סיכוני ויזכה אותו ב"הנחה" עונשית. הלקוח לעומת זאת, הגם שהוא מבין את היתרונות הגלומים בפתרון המשפטי שפרשתם בפניו ואת העובדה שהתשתית הראייתית עלולה להביא להרשעתו אם יבחר לנהל את ההליך, מתקשה להביא את עצמו להודות בכתב האישום. הקושי בהודאה בעבירה והשלמה עם הרשעה פלילית (ובעיקר עם השלכותיה החברתיות ואולי אף התעסוקתיות), רלוונטי לכל נאשם כמובן, אבל מחקרים מראים שהוא דומיננטי יותר בקרב עברייני "צווארון לבן" שהרשעתם נושאת בדרך כלל "קלון" חברתי משמעותי יותר, כמו גם השלכות כלכליות לא מבוטלות.

דוגמא מהשנים האחרונות שכנראה תצלצל לכם מוכר, היא הסירוב העיקש של זמר מפורסם להודות בעבירות מס חרף הסדר מקל שהוצע לו. ניהול ההליך הוביל בסופו של יום לתוצאה קשה יותר באופן משמעותי. בשיטת המשפט האמריקאית, קיימים פתרונות מסוימים לדילמה שהצגנו כעת והם מאפשרים לנאשם לסיים את ההליך בהסדר טיעון מבלי לוותר על טענתו לחפות. פתרונות אלה, שניגעים בהם בהמשך רשימה זאת, לא זוכים ליישום בשיטת המשפט הישראלי וניתן אף לומר שהם מנוגדים לאמור בהנחיית פרקליט המדינה ביחס לעריכת הסדרי טיעון - "בכל מקרה, אין להסכים להסדר טיעון כאשר הנאשם או סניגורו טוענים לחפות, ומודיעים כי הם מעוניינים ב"הסדר טיעון" רק כדי להימנע מהרשעה בסעיף אישום חמור יותר או מעונש חמור יותר" פסק דין שניתן לאחרונה בבית משפט השלום בפתח תקווה (ת"פ 58494-12-19 מדינת ישראל נ' בזליאניס) טומן בחובו בשורה מסוימת של שינוי. ואולם, יש לשאול אם מדובר בשינוי משמעותי שיכול להיות רלוונטי לנאשמים בעבירות צווארון לבן.

בזליאניס הואשם בעבירת אלימות כלפי בת זוגו. הוא טען בתוקף לחפותו אך הסכים להודות כי קיימות ראיות בתיק שאפשר שיביאו להרשעתו במיוחס לו בכתב האישום והוא מבין כי יכול להיגזר עליו עונש בהתאם. השאלה שעמדה בפני בית המשפט היא, האם הוא יכול לקבל את "הודאתו" כביכול של בזליאניס ולהרשיע אותו על בסיסה. בית המשפט (כב' השופט מורנו) מציין את האפשרות להגיע להסדר טיעון מבלי הודאה באשמה בהתאם לשיטת המשפט הישראלי, שהרי בהתאם לחוק סדר הדין הפלילי, ההודאה היא תמיד בעובדות ולא באשמה. בהמשך ההחלטה, השופט מורנו סוקר באופן מעמיק את הרציונאלים בעד ונגד האפשרות לסיום הסדרים מבלי שהנאשם יודה באשמה, כשהוא מתמקד בטיעון המוכר במשפט האמריקאי בשם אלפורד (Alford Plea). "טיעון אלפורד" הוא סוג של תשובה לאשמה, שבמסגרתה הנאשם טוען לחפותו, תוך שהוא מודה שקיימות ראיות משמעותיות שעלולות להביא להרשעתו. אנחנו נרצה להתייחס דווקא לטיעון אחר המכונה "נולו" (Nolo contendere), המוזכר על ידי השופט מורנו באותה נשימה יחד עם "טיעון אלפורד" אך אינו זוכה להתייחסות מעמיקה בפסק הדין. הגם ששני הטיעונים מביאים לסיום ההליך בהרשעה, ההבדל בין "טיעון נולו" ל-"טיעון אלפורד" הוא, שבעוד בטיעון אלפורד הנאשם טוען לחפותו אך מודה למעשה בביצוע העבירה, בטיעון נולו, הנאשם מוותר על זכותו לניהול ההליך ומודיע על כך שהוא מוכן לשאת בעונש שבית המשפט יטיל עליו.

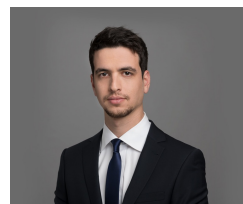
ההבדל החשוב יותר בין סוגי הטיעון, טמון בהשלכותיהם על עתידו של הנאשם. בעוד בטיעון אלפורד, ההרשעה יכולה לשמש בסיס לביסוס אחריות בהליך אזרחי, הדבר לא יתאפשר בטיעון נולו.^[1] ניתן להבין מדוע מטעם זה, טיעון נולו נפוץ יותר בקרב נאשמים בעבירות צווארון לבן בארצות הברית מאשר טיעון אלפורד. לנאשמים בעבירות כלכליות יש מן הסתם חשיפה אזרחית כלכלית משמעותית יותר והם אף נתפסים כ"כיס עמוק", קרי ככאלה שיש "הצדקה" להשקיע בנקיטת הליכים אזרחיים כנגדם. אפשר לחשוב על טיעונים בעד ונגד יישום של "טיעון נולו" בשיטת המשפט הישראלית. מחד, יישום הטיעון שייצור חיץ בין הליך הפלילי האזרחי, עלול להוביל לניהול הליכים כפולים ומיותרים. מאידך אפשר לטעון, שהטיעון יאפשר דווקא סיום יעיל ומהיר יותר של ההליך הפלילי, מבלי שהנאשם יצטרך לקחת בחשבון שיקולים הקשורים לחשיפה האזרחית שלו.

ניקח לדוגמא ניהול של הליך מס. יש לא מעט מקרים בהם הליך פלילי ואזרחי ביחס לשומת מס, מתנהלים במקביל. בדרך כלל בתי המשפט מסרבים לעכב את אחד ההליכים מפני השני, הגם שניהול ההליכים במקביל בהחלט יכול לפגוע בהגנת הנאשם/נישום. למשל, הצגת גרסה בהליך האזרחי יכולה לחשוף את קו ההגנה של הנישום בהליך הפלילי. מנגד, סיום ההליך הפלילי בהסדר לצורך גידור סיכונים של הנישום, מאפשר בהתאם לסעיף 42א לפקודת הראיות, לעשות שימוש בהסדר כנגד הנישום כראיה בהליך האזרחי. יישום של "טיעון נולו" יתיר את הקשר הזה, לפחות במתן אפשרות לנישום לסיים את ההליך הפלילי מבלי לחשוש שהוא ישליך על תוצאות ההליך האזרחי.

נחזור להחלטת בית המשפט בעניין בזליאניס - לא עולה מהחלטת בית המשפט, מדוע כב' השופט בחר להתמקד דווקא בטיעון מסוג אלפורד, אך ניתן להניח שיישום של טיעון נולו בשיטת המשפט הישראלית, יהיה מורכב יותר. שכן, בהתאם לסעיף 152(א) לחוק סדר הדין הפלילי, כדי לסיים הליך בהסכמה, הנאשם נדרש להודות בעובדות (ולא באשמה). בעוד שטיעון אלפורד מהווה הודאה בעובדות תוך כפירה באשמה; טיעון נולו, על פניו, לא מגבש אפילו הודאה בעובדות. כלומר, במצב המשפטי הקיים כיום, נראה שיישום של טיעון נולו לא יתאפשר נוכח הוראות החוק. ונסיים בשאלה שבה פתחנו - האם עניין בזליאניס טומן בחובו שינוי משמעותי שיכול להיות רלוונטי לנאשמים בעבירות צווארון לבן? נראה שבינתיים מוקדם להכריע בכך. אמנם מתן אפשרות לסיים הליך פלילי בהסדר תוך שמירה על טענת החפות יכולה לקרוץ לנאשמים מסוימים. יחד עם זאת, סביר להניח שהשלכות ההרשעה בהליך הפלילי שונות בעינין, ירתיעו נאשמים לא מועטים שיחששו מהיום שאחרי.

[1] מספר מדינות בארה"ב איפשרו בחקיקה שימוש בהליכים פליליים שהסתיימו בטיעון נולו כראיה בהליכים אזרחיים.

אנשי קשר

יחיאל ציפורי
עורך דין בכיר

הילה שמעון
שותפה